

Fornleifaskráning vegna línulagnar á Héraði
*Fossvellir að Hallgeirsstöðum í Jökulsárhlið,
Múlaþingi*

Rannveig Þórhallsdóttir
2021

Forsíðumynd: Horft til vesturs yfir bæina að Hrafnabjörgum í Jökulsárhlið.

Sagnabrunnur

© Rannveig Þórhallsdóttir
Unnið fyrir RARIK
Nóvember 2021

Efnisyfirlit

ABSTRACT	4
INNGANGUR.....	4
LAGNALEIÐIN	4
SKRÁNINGIN	5
JÖKULSÁRHLÍÐ	7
FOSSVELLIR 1 OG 2.....	7
HRAFNABJÖRG 1, 2, 3 OG 4.....	8
TUNGUÁS	11
HALLGEIRSSTAÐIR (VÖRDUBRÚN)	11
NIÐURSTAÐA	13
HEIMILDIR.....	14

Abstract

RARIK hired Rannveig Þórhallsdóttir, an archaeologist at the company Sagnabrunnur, to do a archaeological registration on an electric line in Múlaþingi. This project has the registration nr. 2705. Seven sites of archaeological interest were found in the registration area in Jökulsárhlið, within either 15 m distance (protected archaeological remains) or 100 m distance (sanctioned archaeological remains). Four of the archaeological remains were sanctioned and three were categorized as protected archaeological remains. When it was possible, the line of the cable was moved to protect the archaeological remains. A permission was sought from the Cultural Heritage Agency of Iceland to go within the 100 m distance of the sanctioned archaeological remains at Hrafnabjörg. The Cultural Heritage Agency of Iceland will decide on a sufficient preservation of the archaeological remains, according to the Icelandic Heritage Law Nr. 80/2012.

Inngangur

Að beiðni RARIK var starfsmaður Sagnabrunns ehf., Rannveig Þórhallsdóttir, fornleifafræðingur, ráðin til að fornleifaskrá lagnaleið í Múlaþingi. Lagnaleiðin hafði áður verið skráð að hluta til af HEF. RARIK og HEF sameinuðust um breytingar á lagnaleiðinni og voru lagðar til eftirfarandi breytingar á leið sem sjá má á mynd 1. Við verkið vann einnig Skarphéðinn Smári Þórhallsson, landfræðingur hjá LOGG ehf. og Bogi Kárason hjá Verkráði ehf. Fulltrúi verkkaupa var Guðmundur Hólm. Fornleifaskráningin fékk verkefnanúmerið 2705 hjá Minjastofnun.

Samkvæmt 16. gr. laga um menningarminjar nr. 80/2012 skal skráning á fornleifum, húsum og mannvirkjum fara fram áður en hafist er handa við plægingu raf-, vatns- og fjarskiptalagna. Tilgangur fornleifaskráningarinnar var að kanna skv. þeim lögum heimildir um fornleifar á lagnaleiðinni, ásamt því að skoða lagnaleiðina á vettvangi til að meta eins nákvæmlega og unnt er hvort fornleifar sjáist á yfirborði eða gætu leynst undir sverði.

Lagnaleiðin

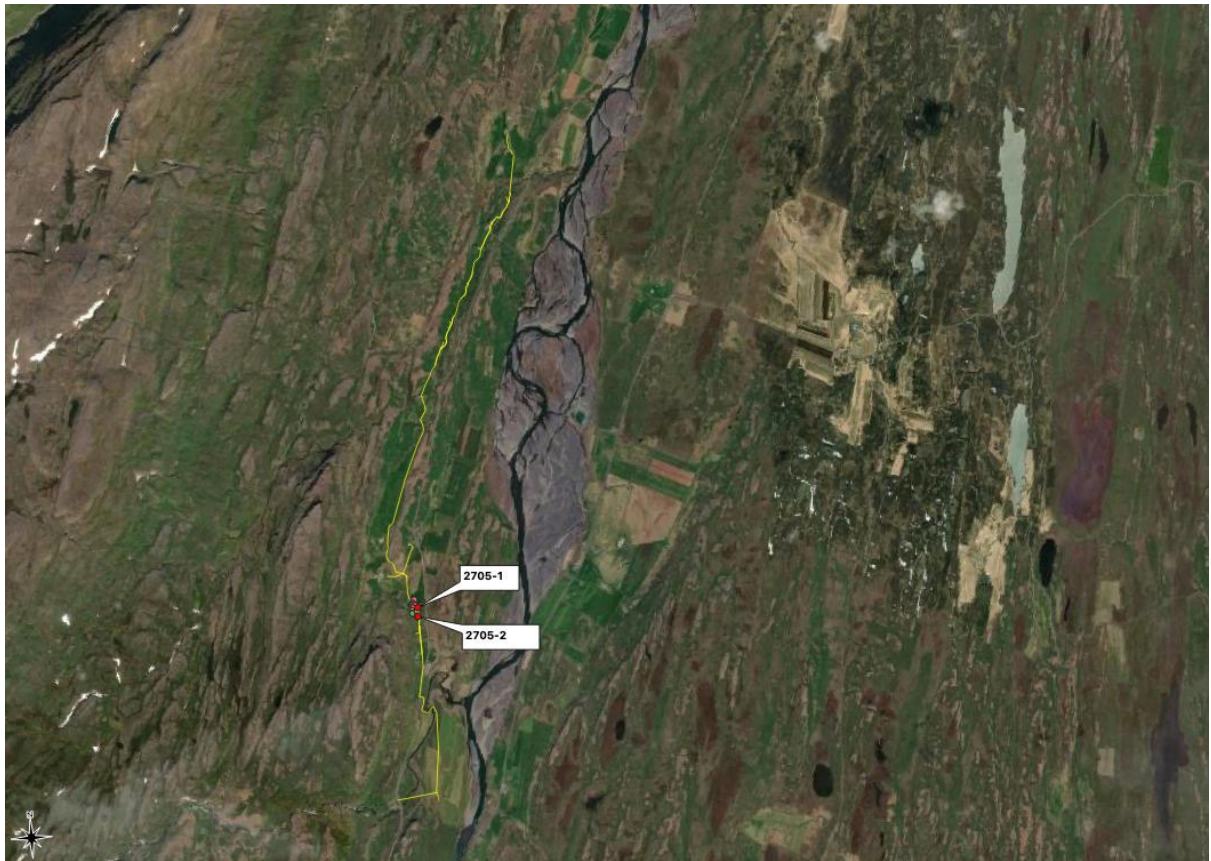
Lagnaleiðin sem nú er til skráningar er í Jökulsárhlið í Múlaþingi frá Fossvöllum til Hallgeirsstaða.

Skráningin

Í lögum um menningarminjar nr. 80/2012 eru allar fornleifar friðaðar og sumar friðlýstar. Þeim má enginn, hvorki landeigandi, framkvæmdaaðili né nokkur annar spilla, granda né úr stað færa, nema með leyfi Minjastofnunar Íslands (21. gr.). Því eru allar þær fornleifar á könnunarsvæðinu sem og annars staðar og eru eldri en 100 ára, friðaðar skv. lögnum. Friðlýstum fornleifum fylgir 100 m friðhelgt svæði út frá ystu sýnilegu mörkum þeirra skv. 22. gr. Um friðaðar fornleifar er 15 m friðhelgað svæði umleikis samkvæmt sömu grein. Sú hefð hefur þó komist á að fara ekki of nálægt fornleifum og taka tillit til eðlis þeirra og þarfa.

Þær fornleifaskráningar sem búið er að vinna á svæðinu eru eftirfarandi:

- Adolf Friðriksson og Ragnar Edvardsson. (2001). „Fornleifakönnun vegna fyrirhugaðrar virkjunar við Kárahnjúka.“ Fornleifastofnun Íslands. FS135a-00061.
- Adolf Friðriksson og Ragnar Edvardsson. (2001). „Kárahnjúkavirkjun. Fornleifar og vatnafar.“ Fornleifastofnun Íslands. FS150-00062.
- Bryndís Zoëga, Guðmundur St. Sigurðarson og Guðný Zoëga. (2016). „Fornleifaskráning á Héraði 2015.“ Byggðasafn Skagfirðinga. Rannsóknarskýrslur 2016/166.
- Indriði Skarphéðinsson, Bjarni F. Einarsson. (2019). „Fornleifaskráning vegna deiliskipulags frístundarbyggðar á Tunguási í Jökulsárhlíð.“ Fornleifafræðistofan.
- Orri Vésteinsson og Sædís Gunnarsdóttir. (1998). „Menningarminjar á Fljótshálsá og í Borgarfirði eystra. Svæðisskráning.“ Fornleifastofnun Íslands. Reykjavík.
- Orri Vésteinsson og Sædís Gunnarsdóttir. (1999). *Menningarminjar í Jökuldals- og Hlíðarhreppi í Norður-Múlasýslu, Svæðisskráning*. Reykjavík, Fornleifastofnun Íslands, FS080-98089.
- Rannveig Þórhallsdóttir. (2021). „Fornleifaskráning vegna ljósleiðara á Héraði, 2. áfangi. Jökulsárhlíð og Jökuldalur.“ Sagnabrunnur ehf.

Mynd 1. Yfirlitsmynd yfir lagnaleið RARIK frá suðri til norðurs í Jökulsárhlíð, línulögn sýnd með gulu.

Rannveig fór á vettvang 28. ágúst og 18. september 2021 í góðu veðri. Fornleifar voru mældar upp með Trimble Nomad 5. Skoðuð voru 30 m mörk línulagnar sitthvoru megin við hana. Þegar hægt var að hnika lagnaleiðinni vegna fornleifa sem fundust á lagnaleiðinni var sú leið valin.

Jökulsárhlið

Línulögnin fer í gegnum land eftirfarandi bæja: Fossvalla 1 og 2, Hrafnabjarga 1, 2, 3 og 4 og Litlubjarga, Tunguáss og Hallgeirsstaða (Vörðubrúnar).

Fossvellir 1 og 2

Mynd 2. Lagnaleiðin sem er til skráningar fyrir RARIK að Hrafnabjörgum sýnd með gulu, uppmældar friðlýstar minjar með bláu og uppmældar friðaðar minjar með rauðu.

Í máldaga frá 1397 er fyrst getið um jörðina. Skráðar hafa verið 17 fornleifar að Fossvöllum (NM-113), s.s bæjarhóll (NM-113:001) sem stóð skammt norðvestur af íbúðarhúsinu að Fossvöllum 1. Þar stóð tvílyft, járnvarið íbúðarhús, byggt árið 1928, stærð 16x6x6 álnir. Heimildir eru um sel, Leyningsgerði (NM-113:002) sem er um 60 m frá árbakka Jökulsár. Nokkru innar er stekkjartóft (NM-113:005). Fossvellir er talin vera landnámsjörð og bújörð Þorsteins torfa sem nam Jökulsárhlið alla og allt upp til Hvannár á Jökulsdal. Síðar varð jörðin Kristfjáreign og hreppseign Jökuldalshrepps til 1942. Laxárdalur var byggður til forna, þar þótti einnig góð afrétt. Afbýli í Fossvallalandi voru Fossvallahjáleiga, sem var í túnjaðri vestur frá bæ og fór í eyði árið 1707 og Fossvallasel (NM-113:012), síðar nefnt Bugsel á Laxárdal og fór í eyði sem býli árið 1746 (síðar nýtt sem sel). Gamla Jökulsárbrúin (NM-113:016), sem er

Samkvæmt *Sveitum og jörðum* elsta brúin á Íslandi, byggð 1698, er skammt frá bæ. Geta má þess að Selland er byggt úr landi Fossvalla. Í landi Fossvalla er örnefnið Dómhóll (NM-113:004) sem gæti verið dregið af þingstað.¹ Í landi Fossvalla eru rústir fornþýlis, þ.e. þýlis, túngarða, bæjarrústa og beðaslétta í Slútagarði (NM-113:007) sem talið er að hafi verið í byggð fram á 18. öld. Guðmundur í Húsey kallaði þýlið Hrutagarði. Munnmælasögur eru til sem tengjast eyðibýlinu, flestar eru þær á þá leið að bærinn hafi verið yfirgefinn vegna válegs atburðar. Samkvæmt rannsóknum Steinunnar Kristjánsdóttur hefur byggð hafist þar um 900, en mannvistarlög voru ofan á landnámsgjóskunni frá 871.²

Línulögn fer ekki heim að bæ heldur liggur í um 800 m fjarlægð austan við bæinn. Ekki er hægt að sjá við skoðun á heimildum, loftmyndum og á vettvangi að fyrrnefndum minjum verði raskað við lagningu línulagnarinnar.

Hrafnabjörg 1, 2, 3 og 4

Skráðar hafa verið 32 fornleifar að Hrafnabjörgum (NM-112). Jörðin er bændaeign frá fornu fari. Engar heimildir hafa varðveist um jörðina í Íslensku fornbréfasafni, en þó er hennar getið í jarðabók frá árinu 1685. Seltættur eru á Bugaseli norðan Selbjarga. Þar voru síðar beitarhús til 1890 og önnur undir Selbjörgum til 1950. Þrenn beitarhús voru í notkun þegar *Sveitir og jarðir* voru ritaðar árið 1971, þ.e. á Litla-Seili, Stekk og Járnfinnstöðum. Heimildir eru um túnáveitu úr Mjóavatni milli Hrafnabjarga og Selbjarga og nokkrar beðasléttur voru greinanlegar um 1970 í túni sem eru taldar frá tímabilinu 1890-1910. Um 1970 mótaði enn fyrir túngörðum. Tvö eyðibýli eru talin vera í Hrafnabjargarlandi: Járnfinnstaðir (NM-112:012) (Járngerðarstaðir í heimildum) og Brennistaðir (NM-112:013), bæði í Hrafnabjargaásum, norðaustan frá bæ. Brennistaðir eru fjær. Í eldri fornleifaskráningu segir að mannabein (NM-112:022) hafi fundist í landi Hrafnabjarga, í rofabarði í Mjóasundi á milli bæjanna Hrafnabjarga og Fossvalla ofan við þjóðveg. Ekki er víst að um kuml sé að ræða. Talið er að bænhús (NM-112:002) hafi verið að Hrafnabjörgum. Staðsetning bænhússins er að öllum líkindum í „miðjubænum“, þ.e. gamla bænum sem stendur á milli Hrafnabjarga 2 og 4 en í

¹ Ármann Halldórsson, 1974. *Sveitir og jarðir í Múlaþingi, I. bindi*, bls. 234-235; Adolf Friðriksson (ritstj.). (2001). „Fornleifakönnun vegna fyrirhugaðrar virkjunar við Kárahnjúka.“ FS135a-00061, Skýrslur FSÍ um umhverfismat. Reykjavík, Fornleifastofnun Íslands; Túnakort Fossvalla; Orri Vésteinsson og Sædís Gunnarsdóttir. (1999). *Menningarminjar í Jökuldals- og Hlíðarhreppi í Norður-Múlasýslu, Svæðisskráning*. Reykjavík, Fornleifastofnun Íslands, FS080-98089, bls. 42-46.

² Ólafur Olavíus, (1965). *Ferðabók* (II. bindi), Reykjavík, bls. 114-116. Orri Vésteinsson og Sædís Gunnarsdóttir. (1998). „Menningarminjar á Fljótsdalshéraði og í Borgarfirði eystra. Greinargerð um svæðisskráningu.“ Reykjavík, Fornleifastofnun Íslands. FS072-98081, bls. 25, 43; Steinunn Kristjánsdóttir. (1997) „Rannsóknir á fornum rústum á Austurlandi.“, Fréttabréf safnamanna, 6. árg. bls. 12-14, Steinunn Kristjánsdóttir. (1996). Landnámsbær, kirkja, rétt...“. Skýrslur Minjasafns Austurlands II. bls. 48-55.

fornleifaskráningu frá 1999 segir: Miðbærinn á Hrafnabjörgum stendur á svonefndum Blóthúshól. „Þá var í túninu Bænhústeigur“ segir í örnefnalýsingu“.

Í túni hjá Hrafnabjörgum 3 eru friðlýstar tóftir sem teljast m.a. vera af hofi og blóthring. Skammt þar frá fornar rústir sem kallaðar voru Goðahof.³ Friðlýstu fornleifarnar fjórar að Hrafnabjörgum 3 (friðlýsingarnúmer 75000401) voru skráðar árið 2007 af Sólborgu Unu Pálsdóttur. Í fyrri fornleifaskráningu (nr. 2558 fyrir HEF)⁴ voru eftirfarandi minjar skráðar:

2558-1 (1780-1423). Hrafnabjörg. Hryggur, garðlag. Vegghæð: 0,3 m. Aldur: 870-1800. Tóftin er illgreinanleg. Samkvæmt friðlýsingarskrá er þessi tóft talin vera blóthringur.

2558-2 (1780-1424). Hrafnabjörg. Dæld. Hlutverk: óþekkt. Aldur: 870-1800. Tóftin er illgreinanleg.

2558-3 (1780-1421). Hrafnabjörg. Tóft. Hlutverk: óþekkt. Vegghæð: 0,7 m. Aldur: 870-1800. Tóftin er greinanleg.

2558-4 (1780-1422). Hrafnabjörg. Tóft. Aldur: 870-1800. Vegghæð: 0,3 m. Tóftin er illgreinanleg. Samkvæmt friðlýsingarskrá er þessi tóft talin vera hof.

2558-5. (NM-112:001). Bæjarhóll. Einnig er heimild um friðaða tóft þar sem Hrafnabjörg 2 standa nú. Þegar hróflað var við bæjarhólnum var komið niður á fornar hlóðir og kolagjall, segir í örnefnaskrá. Þar stóð áður fyrr gamall bær sem var byggður í tíð Guðmundar Eiríkssonar. Hann sneri hlið austur á hlað, dyr í suður. Þrístæður, frammihús 12x5 álnir næst hlaði, þá búr og eldhús, svo baðstofa 13x6 álnir á þrepi, reisifjöl, kaupstaðaviður. Einnig stóð önnur forn baðstofa, 8x6 álnir, frammihús 9x5 álnir, þegar fasteignamatið var gert árið 1918.

Samkvæmt minnisblaði til minjavarðar frá 20. september fundust tvær minjar til viðbótar við breytingu á lagnaleið.

³ Ármann Halldórsson, 1974. *Sveitir og jarðir í Múlaþingi, I. bindi*, bls. 230-233; Íslenskt fornbréfasafn; Skrá um friðlýstar fornleifar, bls. 40; Adolf Friðriksson (ritstj.). (2001). „Fornleifakönnun vegna fyrirhugaðrar virkjunar við Kárahnjúka.“ FS135a-00061, Skýrslur FSÍ um umhverfismat. Reykjavík, Fornleifastofnun Íslands, bls. 11, 18-19; Orri Vésteinsson og Sædís Gunnarsdóttir. (1998). „Menningarminjar á Fljótsdalshéraði og í Borgarfirði eystra. Greinargerð um svæðisskráningu.“ Reykjavík, Fornleifastofnun Íslands. FS072-98081, bls. 18-19; Sigurður Vigfússon. (1893). „Rannsókn í Austfirðingafjórðungi 1890.“ *Árbók hins íslenska fornleifafélags*, bls. 28-60; Orri Vésteinsson og Sædís Gunnarsdóttir. (1999). *Menningarminjar í Jökuldals- og Hlíðarhreppi í Norður-Múlasýslu, Svæðisskráning*. Reykjavík, Fornleifastofnun Íslands, FS080-98089, bls. 38-42, Örnefnaskrá Hrafnabjarga; Túnakort Hrafnabjarga.

⁴ Rannveig Þórhallsdóttir. (2021). „Fornleifaskráning vegna ljósleiðara á Héraði, 2. áfangi. Jökulsárhlíð og Jökuldalur.“ Sagnabrunnur ehf.

2705-1. Hrafnabjörg.

Beðasléttur. Í um 24 m fjarlægð austan við Hrafnabjörg 2 eru beðasléttur sem að sögn ábúanda eru frá tímabilinu 1925-1935, en geta einnig verið frá tímabilinu 1890-1910. Beðasléttur eru greinilegar á um 40 x 33 m svæði, þær eru með fjórum greinilegum rásum sem eru um 3 m breiðar og 20 cm háar. Beðasléttur eru helst

Mynd 3. Beðasléttur að Hrafnabjörgum. Horft til norðurs.

sjáanlegar á eyðibýlum sem fóru í eyði fyrir vélvæðingu. Þær eru oft fremur mjóir, lítið eitt kýfðir teigar með rásum þannig að vatn renni af þeim.⁵ Beðasléttur voru mældar upp og hnitsettar, sjá myndir 2 og 3.

2705-2. Hrafnabjörg.

Heimagrafreitur.

Heimagrafreiturinn að Hnitbjörgum var stofnaður árið 1956.⁶ Heimagraftreiturinn er innan girðingar í um 60 m fjarlægð suðaustan við Hrafnabjörg 2, sjá mynd 4. Heimagrafreiturinn er byggður uppi á hæð og þar eru fjórar grafir. Síðast var jarðsett í heimagrafreitnum árið 2016.

Mynd 4. Heimagrafreiturinn að Hrafnabjörgum. Horft til austurs.

Á mynd 2 má sjá endanlega tillögu að línulögn, en hún var færð til austurs til að vernda beðasléttur og heimagrafreitinn að Hrafnabjörgum.

⁵ Guðmundur St. Sigurðarson, Guðný Zoëga, Sigríður Sigurðardóttir. (2014). „Lesið í landið, mannvistarminjar í landslagi.“ Smárit Bygðasafns Skagfirðinga XVIII, bls. 20.

⁶ Hjalti Hugason. (2021). „Jarðsett verður í heimagrafreit. Nýbreytni í greftrunarsíð Íslendinga á nítjándu og tuttugustu öld.“ Ritroð Guðfræðistofnunar, 52/2021, bls. 3-17, DOI: 10.33112/theol.52.2.

Línulögnin er minnst í 10 m fjarlægð frá friðlýstu minjunum að Hrafnabjörgum, en minjarnar eru samkvæmt lögum með 100 m friðlýsingarradíus. Óskað er eftir leyfi til að fara nær minjunum en lög kveða á um, að því tilskyldu að friðlýstar minjar verði merktar á vettvangi á meðan á framkvæmdum stendur og að gætt verði að varðveislu þeirra.

Tunguás

Tunguás er byggður úr landi Hallgeirsstaða. Hótel Svartiskógur stendur að Tunguási 11. Að Tunguási er einnig sumarbústaðaland sem nýlega var fornleifaskráð vegna vinnu við deiliskipulag. Við þá fornleifaskráningu fundust þrjár fornleifar, þ.e. rúst, kolagröf og heimild um rétt.⁷

Engar af þessum minjum eru nálægt línulögninni. Ekki er hægt að sjá við skoðun á heimildum, loftmyndum og á vettvangi að minjum verði raskað við lagningu línulagnar í landi Tunguáss.

Hallgeirsstaðir (Vörðubrún)

Að Hallgeirsstöðum (NM-111) hafa verið skráðar 28 fornleifar. Jörðin er ein af elstu lögbýlum sveitarinnar. Hún var kölluð Hallgilsstaðir í manntalinu 1703 og 1847. Eyðibýlið Krakastaðir (NM-111:014) er ofanvert við Tunguás og við samnefndan læk um 2,5 km inn og suðvestur af bæ. Samkvæmt Olaviusi voru Krakastaðir kirkjustaður og fóru í eyði 1752. Heimildir eru um sáðgarða, myllutóft og áveituskurði (NM-111:015 og NM-111:016), bæði frá Melrakkaá og Þormóðará. Í fasteignamatinu árið 1918 var skráður 160 m vörslu- og framrækslugarður að Hallgeirsstöðum.

Mynd 5. Þegar skráð lína HEF að línulögn sýndar með gulu og tillaga RARIK með rauðu hjá Hallgeirsstöðum (Vörðubrún).

⁷ Indriði Skarphéðinsson, Bjarni F. Einarsson. (2019). „Fornleifaskráning vegna deiliskipulags frístundarbyggðar á Tunguási í Jökulsárhlíð.“ Fornleifafræðistofan.

Nr.	Teg.	F j .	Hættu mat	Hætta	Ástand	Aldur	Frið lýst ?	Mótvægisáðgerðir	ÍSNET hnit
2558-1	Jökulsárhlið. Hrafnabjörg , blóthringur.	1	Framkv.	Í hættu	Greinanleg.	870- 1800	Já	Merkja minjar á vettvangi.	7040202.2, 560231.1
2558-2	Jökulsárhlið. Hrafnabjörg , dæld.	1	Framkv.	Í hættu	Greinanleg.	870- 1800	Já	Merkja minjar á vettvangi.	704202.1, 560212.0
2558-3	Jökulsárhlið. Hrafnabjörg , tóft	1	Framkv.	Í hættu	Greinanleg.	870- 1800	Já	Merkja minjar á vettvangi.	704203.8,556 0169.7
2558-4	Jökulsárhlið. Hrafnabjörg , tóft	1	Framkv.	Í hættu	Greinanleg.	870- 1800	Já	Merkja minjar á vettvangi.	704188.9, 560178.0
2558-5	Jökulsárhlið. Hrafnabjörg 2, bæjarhóll.	1	Framkv.	Í hættu	Erfitt að greina hann, er undir íbúðarhúsi.	870- 1800	Nei	Minjar staðsettar. Þar sem íbúðarhús stendur á bæjarhólnum er erfitt um vik að rannsaka staðinn eða skoða hann frekar.	704188.1, 560077.8
2705-1	Jökulsárhlið. Hrafnabjörg 2, beðasléttur.	1	Framkv.	Í hættu	Greinanlega r	1890- 1935	Nei	Minjar mældar upp og lína færð til austurs.	704239.1 560102,2
2705-2	Jökulsárhlið. Hrafnabjörg 2, heimagrafreitur.	1	Framkv.	Í hættu	Greinanlega r	1956	Nei	Minjar mældar upp og lína færð til austurs.	7604241,39 560040,32

Tafla 1.

Tvenn beitarhús voru lögð niður í landi Hallgeirsstaða árið 1908. Gamli torfbærinn að Hallgeirsstöðum (NM-111:001) stóð undir brekku ofarlega í túninu, um 200 m frá núverandi íbúðarhúsi. Elsti hlutinn var frá 1864, viðbygging baðstofa árið 1895, portbyggð, tvískipt uppi og niðri, 13,5x6 álnir. Frammihús 12x6 álnir, breytt 1928. Fjós og hlaða voru þá í bæjarþorpi. Búið var í bænum til 1949 og hann rifinn eftir 1950. Heimildir eru um að á bænum hafi verið kringlótt topphlaða árin 1883-1925. Ofan við Steinhöfða á landamerkjum er hæð sem er heitir Dómhóll (NM-111:020). Óljósar heimildir eru um að þar hafi verið þingstaður.⁸

Línulögnin sem hér er til skráningar liggur ekki heim að bæ að Hallgeirsstöðum. Ekki er hægt að sjá við skoðun á heimildum, loftmyndum og á vettvangi að minjum verði raskað við lagningu línulagnar í landi Hallgeirsstaða (Vörðubrúnar).

⁸ Ármann Halldórsson, 1974. *Sveitir og jarðir í Múlaþingi, I. bindi*, bls. 227-230, Ólafur Olavíus. (1965). *Ferðabók* (II. bindi). Bókafellsútgáfan, Reykjavík, bls. 139; Orri Vésteinsson og Sædis Gunnarsdóttir. (1999). *Menningarminjar í Jökuldals- og Hlíðarhreppi í Norður-Múlasýslu, Svæðisskráning*. Reykjavík, Fornleifastofnun Íslands, FS080-98089, bls. 35-38, Örnefnaskrá Hallgeirsstaða.

Niðurstaða

Í töflu 1 er að finna lista yfir niðurstöðu fornleifaskráningarinnar. Samtals reyndust sjö fornleifar í námunda við skráningarsvæðið. Fimm áður skráðar minjar (úr fornleifaskráningu 2558) höfðu verið skráðar á svæðinu (fjórar friðlýstar og ein friðuð). Einnig fundust tvær fornleifar við breytingu á leið, þ.e. 2705-1 (beðasléttur) og 2705-2, (heimagrafreitur).

Á svæðinu voru fjórar friðlýstar fornleifar innan 100 m marka frá línulagnar og þrjár friðaðar fornleifar innan við 15 m fjarlægð við línulögnina (sjá töflu 1). Lagt er til að friðlýstu minjarnar verði merktar á vettvangi. Það teljast nægjanlegar mótvægisaðgerðir að mæla upp eða hnitsetja friðaðar minjar. Leitað er leyfis Minjastofnunar til að fara nær friðlýsingarmörkum friðlýstu fornleifanna fjögurra að Hrafnabjörgum en 100 m friðlýsingarmörkunum að því tilskyldu að minjarnar verði merktar á vettvangi við framkvæmdirnar. Það er þó ákvörðun Minjastofnunar Íslands með hvaða hætti varðveislu eða frekari rannsóknum skuli vera háttað.

Minnt er á að allar minjar sem eru eldri en 100 ára eru friðaðar og þeim fylgir 15 m friðhelgunarsvæði út frá ystu mörkum þeirra. Þegar ekki er hægt að tryggja öryggi fornleifa eða þær þarf að fjarlægja vegna fyrirhugaðra framkvæmda þarf að grípa til mótvægisaðgerða. Slíkar aðgerðir geta verið allt frá breyttri áætlun um framkvæmdir sem taka tillit til fornleifa (1. kostur), nákvæmri GPS staðsetningu og ljósmyndun, að nákvæmri fornleifarannsókn, s.s. könnunarskurðum. Þá er tekinn þverskurður í gegnum minjarnar, snið teiknað og ljósmyndað og gjóskulaga leitað til að aldursgreina eftir atvikum. Leita þarf leyfis Minjastofnunar Íslands í öllum tilfellum og stofnunin ákveður umfangið og setur þá skilmála sem henni kann að þykja nauðsynleg. Varast ber að nýta svæðin í kringum fornleifar sem geymslustaði eða brautir fyrir vélar og tæki, eða efnisgeymslur af hverju tagi nema að leyfi Minjastofnunar Íslands komi til með eða án skilmála sem stofnunin kann að setja.

Heimildir

Ágúst Ó. Georgsson. (1990). *Fornleifaskrá. Skrá um friðlýstar fornleifar*. Fornleifanefnd - Þjóðminjasafn Íslands. Reykjavík.

Árbók hins íslenska fornleifafélags. Reykjavík. 1880-2020.

Ármann Halldórsson, (1974). *Sveitir og jarðir í Múlaþingi, I. bindi*, Búnaðarsamband Austurlands.

Bryndís Zoëga, Guðmundur St. Sigurðarson og Guðný Zoëga. (2016). Fornleifaskráning á Héraði 2015. Byggðasafn Skagfirðinga. Rannsóknarskýrslur 2016/166.

Guðmundur St. Sigurðarson, Guðný Zoëga, Sigríður Sigurðardóttir. (2014). „Lesið í landið, mannvistarminjar í landslagi.“ Smárit Byggðasafns Skagfirðinga XVIII.

Hjalti Hugason. (2021). „Jarðsett verður í heimagrafreit. Nýbreytni í greftrunarsíð Íslendinga á nítjándu og tuttugustu öld.“ *Ritröð Guðfræðistofnunar*, 52/2021, bls. 3-17, DOI: 10.33112/theol.52.2

Helgi Hallgrímsson. (1993-2000). *Náttúru- og menningarminjar í Austfirðingafjórðungi*. Vegna skógræktar. [Óbirt, varðveitt hjá Skógrækt ríkisins].

Hjörleifur Guttormsson. (2008). *Úthérað, ásamt Borgarfirði eystra, Víkum og Loðmundarfirði*. Ferðafélag Íslands, árbók.

Hjörleifur Guttormsson (2018). *Upphérað og öræfin suður af*. Ferðafélag Íslands.

Íslenskt fornbréfasafn, I-XVI. (1857-1972). Kaupmannahöfn/Reykjavík.

J. Johnsen. (1847). *Jarðatal á Íslandi*. Kaupmannahöfn.

Jón Árnason. (1961). *Íslenskar þjóðsögur og ævintýri*, 2. bindi. Reykjavík.

Jón Steffensen. (1956). Kuml hjá Surtsstöðum í Jökulsárhlíð, *Árbók Hins íslenska fornleifafélags*, 1951-1952, bls. 76-80.

Kristján Eldjárn. (1965). „Kuml úr heiðnum sið, fundin á síðustu árum.“ *Árbók Hins íslenska fornleifafélags*, bls. 57-58.

Kristján Eldjárn. (2016). *Kuml og haugfé úr heiðnum sið á Íslandi*. Þjóðminjasafn Íslands o.fl.

Lög um menningarminjar. Nr. 80, 29. júní 2012.

Minjavefsjá Minjastofnunar Íslands (www.map.is/minjastofnun/#)

Ólafur Olavius. (1965). *Ferðabók* (II. bindi). Steindór Steindórsson frá Hlöðum íslenskaði, Bókafellsútgáfan, Reykjavík.

Orri Vésteinsson og Sædís Gunnarsdóttir. (1998). „Menningarminjar á Fljótsdalshéraði og í Borgarfirði eystra. Greinargerð um svæðisskráningu.“ Reykjavík, Fornleifastofnun Íslands. FS072-98081.

Orri Vésteinsson og Sædís Gunnarsdóttir. (1999). *Menningarminjar í Jökuldals- og Hlíðarhreppi í Norður-Múlasýslu, Svæðisskráning*. Reykjavík, Fornleifastofnun Íslands, FS080-98089.

Sigurður Vigfússon. (1893). „Rannsókn í Austfirðingafjórðungi 1890.“ *Árbók hins íslenska fornleifafélags*, bls. 28-60.

Steinunn Kristjánsdóttir. (1997) „Rannsóknir á fornum rústum á Austurlandi.“, Fréttabréf safnamanna, 6. árg. bls. 12-14.

Steinunn Kristjánsdóttir. (1996). Landnámsbær, kirkja, rétt...“. Skýrslur Minjasafns Austurlands II. bls. 48-55.

Túnakort (1919-1920) fyrir bæi í Jökulsárhlíð, Norður-Múlasýslu, nú Múlapingi. Þjóðskjalasafn Íslands, Reykjavík (testbirting.manntal.is).

Vefheimild: Fasteignamat ríkisins, skra.is.

Örnefnastofnun (1972). *Skrá yfir örnefni að bæjum í Jökulsárhlíð. Uppfletting á nafnid.is*